

A Tanú lapjain mindig meglepőbb volt a művészi, mint a gondolkodásbeli teljesítmény. A hangja, stílusa, a kiállása volt az érték, főleg esszé stílusa, ez az annyi mai jó esszé hang közül is kiütököző átnemesült, kilombosult Szabó Dezsői oltvány, mely mindvégig oly sajátos a Tanúban. Ez a sajátos hang szól a Bűnből is. A Gyász is és a Bűn is ugyanannak a Tanúban megütött esszéhangnak szakadatlan, szinte kizárások és szakaszok nélküli áradása. (Ezt az áradást csak helyenkint szakítja meg a szereplők egy-egy kicsattanó, egyéniségüket kicsapó szólama). Amennyire eredmény ennek az érett esszé-dialektusnak átvitele a regénybe ugyanannyi veszéllyel jár. Azzal például, hogy Németh alkotó módszere mindvégig a leírás és nem a jelenítés. S ha igaz is, hogy a leírás bizonyos hőfokon túl jelenítés, s ha a Németh-féle leíró technika remeklései tagadhatatlanok is (többek közt pl. a költözködő emberek rajza), mégis minden leírás szükségszerűen irodalmias: a közlés kifejezés- és képzet-köre az íróé és nem a szereplőé. Ezért történhet, hogy pl. a napszámos Lajos olyan érzékenységgel, szímatokkal, színekkel és desztillációkkal jelenik meg sokszor a regény lapjain, ami elsősorban az íróé s nem ezt a különben kítűnően megfogott paraszti, esetlen, a város érthetetlen jelei, összefüggései közt dib-dábként sodródó emberkoloncót jellemzi. A Bűnnel kapcsolatban azonban végül is nem ez a stíláris vonatkozás a lényeges, hanem a Bűnnel az új magyar irodalomba beemelt alak- és probléma-világ. (Gaál Gábor)

UJ MAGYAR KÖLTŐK. Rokonszenv soha sem helyettesítheti a kritikát. Bármily közel áll is hozzánk valamely költő személye vagy világnézete, tárgyilagosságunkat meg kell őriznünk s főleg elkerülni az ujabban lábrakapott vállveregetősdit.

A közelmúltban egy csomó szociális hangu verseskönyv jelent meg, ismert és kevésbé ismert költőktől. Ezek közül abban a háromban, mely a *Munka* című folyóirat kiadásában jelent meg, még mindig a forma a fontos s a tartalom szinte mellékes, formailag viszont megrekedtek tanítómesterüknél, *Kassák*-nál, ennek erőteljes keménysége nélkül. Itt-ott ugyan próbálkoznak új frazeológia kialakítására, az elbujtatott mondanivaló s a gyakran üressé vált szimbólizmus azonban ezt megakadályozza. Költészetük így valójában a régi *l'art pour l'art* némi szociális kenettel. — Köztük a legtisztább hangot *Murányi Kovács Endre* üti meg. Kötete (*Börtön*) csupa halk, lágyhangú vers, sehol egy erőteljes sor, csupa elmosódó vonal, sejtett összefüggés. Érzi, hogy a föld, a város, a társadalom 'börtön', ez az érzés azonban a szép szavak utvesztőiben elsikkad, a költői póz mögött elmosódik a társadalmi ember; — a lélek belső rezdüléseinek tultengése következtében hiányzik a durva, goromba, hangos, diszharmonikus, valóságos élet. Az erőteljes cím után nem ilyen belső harmóniát vár az olvasó. *Murányi Kovács Endre*nek, ha ki akar törni a 'börtönből', mindenekelőtt a saját magára kényszerített bilincsei alól kell felszabadulnia. A szép szavakon túl a költőtől határozott állásfoglalást is várunk. Állásfoglalást, ami nála észrevétlenül megbuvik a mélyben.

Keleti Jenő is halk hangon vágyakozzik (*Asszony és kenyér*), annyira halk hangon, hogy szinte csak suttog. Régebbi, keményveretű, kassákos hangjától kétségtelenül sikerült megszabadulnia, viszont most a másik végletbe, a finomkodásba esett. Tobzódik a képekben, versei szinte csak képekből állanak, ám a képek mögül csak homályosan villan elő a mondanivaló. Legtöbb verse üres formalizmus... Határozottan több a köze a realitáshoz, mint *Murányinak*, viszont formailag jóval mögötte áll.

Bánáti Oszkár új könyve (*Áfonya*) teljesen jelentéktelen. Versei népieskedése tulságosan csinált. A pesti költő a városban is talál épp elég megírni valót s nem kell minden áron „fehér gatyában fütytyentgetni“, különösen ha rosszul áll rajta ez a falusi ruhadarab. A dilettáns fölé csupán

őszinte szerelmes versei emelik.

Másik három új verses könyv már nem oly egyöntetű, mint a Munka csoporté. Más a hang, a stílus, a tehetség. Ezeknél a tartalom trónol a forma fölött. Mai, égető, súlyos problémákról írnak, gyakran azonban nyersen, minden formálás nélkül buknak elő szavaik, máskor pedig szólások hangzanak fel . . . A három közül a legfontosabb: *Perneki Mihály*.

Az új Perneki könyv (*Munkásfelvétel nincs*) újra felveti a kérdést: versek-e Perneki írásai, vagy sem, ami jelen esetben azt is jelentheti: író-e a szerző vagy dilettáns?

Ha a divatos esztéticizmus szemüvegén nézzük Pernekit, akkor minden költőiséget meg kell tőle tagadnunk. Durva, kemény, formátlan s ez mind főbűn az esztéták szemében. Az esztétákat igazolja (*látszólag*) az is, hogy munkáskörökben Perneki igen népszerű — már pedig egy költő közönségsikere a széplelkek szemében mindig gyanus. — Kétségtelenül Pernekinek jelentős a közönségsikere. Érthető is: a közönség egy részének a szájaize szerint ír. Ez azonban még nem az a bizonyos „kiszolgálás”; P. maga is a külvárosi élet körülményei között él s amikor kemény, durva hangon ágál, önmagát adja s egyúttal egy széles réteget szólaltat meg. Osztályköltő, illetve bizonyos osztályréteg költője. Perneki valahogy a rongyproletariátust kifejező Berda József s az öntudatos munkás költők közt áll némi anarhizmushoz hasonló világnézettel. Az is igaz, hogy írásai a vers eredeti értelmében nem versek, viszont tehetséges és bátor író vetette valamennyit papírra. Művészeti álláspontját legtisztábban a *Vádlottak padján* c. versében fogalmazza meg: „Kötelesség. Felelősség. Egyszerűség — ez az én művészetem”, — majd pedig: „költőibb a hordó tetejéről igazságot hirdetni, mint a párnasszusról számárságot.” A valóban haladó intellektüelekről írt éles és igazságtalan — mert általánosító — satírájában viszont: „Ők, (az intellektüelek) a kis naivok, akik hirdetik, hogy más osztályoktól át kell venni a jót, nem veszik észre, hogy ott már csak rossz van.” Ez — enyhén szólva — túlzás és közeli rokonságban áll nemcsak a régebbi anarhisztikus „proletkult” ideológiával, hanem a hitlerizmus antiintellektualizmusával is. Ez a verse mutatja legtisztábban, hogy Perneki nem jutott még el ahhoz a humanizmushoz, ami a művészetben és irodalomban, mint az új realizmus jelentkezik. Még mindig rombol és „destruál”, tele elfogultsággal s bizalmatlansággal, ami arra utal, hogy még nem ért el a kultúra folytonosságának a felismeréséig. A valódi haladás nem könyvmáglyákat emel, hanem átmenti a régi értékeket az új társadalomba, akárkitől is jöttek azok. Ha ez a felismerés a vérévé válik P.-nek, majd nem helyezkedik arra a képtelen álláspontra, hogy az egész eddigi kultúra tűzre való. — A kötet legjobb írása, a kemény és mégis lírai *Névtelen*. Mindent összevetve: Perneki új kötete nem szolgál meglepetéssel, itt is a már régebben kialakult Perneki szóval meg. Ez az évek óta tartó megállás kifogásolható, mert az állandó egyformaság könnyen modorosság lesz.

Garai János új könyve (*Sikátorok szele*) tulajdonképpen anthológia, mert jórészt előző kötetei verseit tartalmazza. Hogy erre mi szüksége, nem derül ki, miután Garai korántsem jelentékeny költő. Hacsak nem az vezette, hogy utolsó versfüzete óta erősen visszaesett. Új versei közt nincs egy se, amely elérné régebbi jobb versei színvonalát. Az is baj, hogy nem eléggé önálló; előszeretettel dolgozik minták, régebben Kassák és József Attila, később Illyés és mások után.

Varga Ferenc első könyve (*Háborgó vizeken*) a költészetet szerető ember kísérleteinek a gyűjteménye. Sok frázis, primitív stílus és verselés. Mint mottóiból kiderül, költői ideálja Petőfi, Várnai Zseni, Gyagyovszky és Vanczák; az új költői iskoláktól messze áll. Mintha a háború

előtti pártköltőket hallanánk. Verseinek új mondanivalója s avult, gyakran rövid, csilingelő sorokba tördelt, rossz rimekkel zsufolt formája éles ellentétben állanak egymással. A megfelelő verskultúra híján kifejezései, stílusa a munkásélettel összefüggő egyszerűség helyett — rossz értelműen naiv. Versei kétségtelenül bátrak, de rosszak. A megírás kezdetlegességeit a legjobb tartalom sem pótolhatja. (Lukács Imre)

KISS JENŐ ELTEVEDESE. Pár évvel ezelőtt a Helikon szerkesztői a felfedezés örömetől áhítatosan hirdették egy új költő jelentkezését, később egyenesen a legfiatalabb nemzedéknek irányították a dicséretet, mondván: megérkezett a Költő, a jellegzetes transzilván tehetség, Kiss Jenő. „Ő a rokonszenves fiatal író megszemélyesítője, legyetek hasonlatosak hozzá“.

Kiss Jenőt többen ismertük. Ruhájából nemrég szellőzött ki a mezőségi szegénység szaga. Góthai almanachját múlt évben állította össze a magyar élet másik pólusán *Illyés Gyula* a Puszták népében. Nagyapja még zsellér volt, az apja utmester.

[Kisst felfogadták a Helikon kötelékeibe. Ha Petőfiről minden tartózkodás nélkül megírhatjuk, hogy mekkora fizetés mellett, mit végzett *Vahot* lapjánál, semmi szükség jelen esetben titkolóznunk és elhallgatnunk a fiatal költő-tisztviselő első városi állomása titkait. Ezekben az összefüggésekben Kiss egy megfélemlített nemzedék tipikus képviselője, akit — bár jellegzetesen „transzilván“ — ugyanazok a hatalmak tartanak fogva, mint kortársait Magyarországon, kik a férfikor magas lépcsőit taposva, nyolcvan pengős pozíciójukért reszketve-félve bölintanak mindenre, amit a közvetlen környezet megkiván. Alig hihető, hogy a történelemben akad silányabban megfizetett szellemi segédhad. Érthető, ha a félszeg falusi kisember alázatával jár Kiss Jenő a városi dolgok között. Nagyon vigyáz. Falusi szoba, petróleumlámpa, nádasokra ásitó falusi árvaság térítik magához és szólaltatják meg benne a költőt, de a visszazuhanás félelme minden szembefeszülést kiírt belőle. Az eredeti tiszta hevületekből kitaposott utakra tér. *Áprily* és *Dsida* pásztori tájaira terelik a vén számadók. Szorgalmasan tanul. A versírás mesterségét azzal a kitartással sajátítja el, amivel az idegen nyelvet szokás. A modern magyar költészet tetszetős kifejezéseit és szavait szinte kicédulázza s új verseket ragaszt belőlük. Kész versformákat, amelyek jambikus lejtésükben, a stanzák klasszikus csengésében, a szonettek zártságában, előtte járó költők egyéniségét fedték, énekel újra. Óvatos lesz a mondanivalóival. Meghuzódik az „önmagáért való szép“ menedékében s ha tartalmat visz a versébe, kipróbált minták után megy. Nagyon kegyetlenül: *Kormos úvegen* című, most megjelent verseskönyve jórészt tartalomjegyzék. A *Nyári kód* *Dsida*, a *Külvárosban* *József Attila*, a *Két útmester* *Reményik*, a *Csontos ván paraszt volt* *Illyés Gyula*, a *Ne aggódj* *Bartalis*, a *Prémvadász* *Dsida*, az *Öcsém hazajön* *Áprily*, az *Október hatodik* *séta*, a *Vackorfa*, az *Önmagunkba visszatérve* *Tóth Árpád* verseire utalnak, s ha az eredetinek utána nézünk, a kissjenői egyéniség és tehetség minden átalakító ereje kárbavész. Ezeknek a verseknek az olvasása közben az ember arra a kénytelen meggyőződésre jut, hogy az eredetiek nagyon szépek és időtállóak, Kiss Jenő versei azonban csak jeles iskolai dolgozatok...

Mégis, lehetetlen rámondani, hogy 'nincs tehetsége', hogy 'epigon'. Sőt: pompázó, aki sokszor magával ragad, meglepő képeket hoz elénk, a „menyország friss zuzmaráját“. A holdból lila pókhálón leereszkedik az álom, lankadt violák illata járja át és látja, hogy az ég lecsúng a dombokról, a széle mind lilább, s a szél a fáknak udvarol. A lelke fehérfogú, mellyel a könnyekkel zamatos édesanya méla szemét megeszi. De a tűnődő képek közé belevegyülnek az anya lugban kimart, tört ujjai, s látjuk a fésűt, mely dúlt hajával teletelt, mert a fiatalágát megette a mun-